

СТАЛИЙ РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ РЕГІОНУ: КРИТЕРІЇ ТА ПЕРЕДУМОВИ

Анотація. Проводиться аналіз поняття сталого розвитку і розглядаються питання участі регіонів у цьому процесі.

Ключові слова: сталий розвиток, економічна політика, економіка використання ресурсів, економіка системного використання, відтворювальна економіка, комплексний регіональний розвиток, суб'єкти сталого розвитку, некомерційні структури, міжрегіональна диференціація, транскордонні та прикордонні регіональні утворення, конкурентоспроможність регіонів.

Annotation: The analyses have been providing of sustainable development and investigating the points of the regions participation in sustainable development.

Key words: sustainable development, economical policy, consuming economy of resources, system using economy, reusable economy, complexable regional development, noncommercial organizations, interregional differentiation, trans- and by-regional organizations, competition of the regions.

Вступ. Сьогодення економічного розвитку України ставить питання переходу від економічного спаду до стабілізації економічних процесів, оцінки та аналізу передумови формування чинників, що створюють умови сталого розвитку. Основною передумовою запровадження умов сталого розвитку є визначення суб'єктів, об'єктів та основних рушійних мотивів такого процесу. Процес інтеграції України в глобальну економічну систему неможливий без становлення і розвитку системи сталого розвитку економіки, приведення економічних показників у гармонізований циклічний процес становлення і розвитку з іншими розвинутими елементами глобального економічного простору.

Постановка завдання. Проаналізувати виникнення та розвиток самого поняття “сталий розвиток економіки”. Дослідити основні суб'єкти сталого розвитку та визначити передумови переходу до такої системи.

Результати. Одним із стратегічних напрямків розвитку регіональної політики на сучасному етапі повинна стати реалізація нової, активної ролі регіону як суб'єкта сталого розвитку.

На всесвітній конференції в Ріо-Де-Жанейро в 1992 році сталий розвиток (sustainable development) визнано як створення соціально-орієнтованої економіки, яка базується на обачному використанні ресурсної бази та охороні навколишнього середовища, що не ставить під загрозу існування майбутніх поколінь і відповідного задоволення їх потреб. Таким чином, в економічну політику вводиться поняття понадтривалого міжпоколінного виміру.

У сучасній науці поняття “сталий розвиток” більше розглядалося через призму екології, але воно безпосередньо стосується і загальноекономічних соціальних проблем. Сьогодні “сталий розвиток” пояснюється як стабільність біохімічних циклів і скорочення диспаратів на всіх рівнях: від глобального до місцевого на основі нової моделі розвитку, що повинна збалансувати економічні, соціальні та екологічні критерії.

Економічний аспект сталого розвитку пов'язаний із переходом від сьогоднішньої “економіки використання ресурсів”, яка надає перевагу короткотерміновим активам. Адже ресурси – це те, що людина знаходить у середовищі, що її оточує. Тому виникає необхідність поставити питання про біо-, техно- та соціальну сфери як основні контексти розвитку.

Із методологічного боку це означає визнання головної ролі в економіці довготермінових і структурно-технологічних факторів. Тобто сталий розвиток за своїм змістом є нове тлумачення знайомого методу відтворювального процесу.

В умовах, коли в сучасній літературі утвердилися поняття соціальної та економічної збалансованості господарського розвитку, поняття відтворювального процесу не мало для економістів принципово нового значення. Із цим пов'язана і нерідко негативна реакція щодо цього терміна. Однак важливо все-таки визначити зміст цього поняття, підтримати рух світової науки і практики управління. Хоч деякі економісти і вважають, що вираз “sustainable development” важко підлягає перекладу, але термін “сталий розвиток” увійшов у обіг економічних термінів [1].

Ми розуміємо створення економічної системи сталого розвитку як процес розвитку та удосконалення “відтворювальної економіки”. Їй відповідає стратегія економічного розвитку, яка базується на нормалізації ресурсних циклів, що передбачає встановлення спільного контролю за процесами відтворення праці, капіталу та природних ресурсів. Необхідність такого контролю закріплена відповідними Указами Президента України та Постановами Кабінету Міністрів України.

На думку західних економістів, шлях до сталого розвитку прокладає тільки ринок. Але “новий порядок”, який складається в системі світової економіки, за оцінками багатьох спостерігачів, насправді нічого спільного з переходом до сталого розвитку не має.

Сталий розвиток може трактуватися як розширення поняття комплексного регіонального розвитку – перехід від міжгалузевої прив'язки окремих виробництв до системного управління всією сукупністю економічних соціально-демографічних та екологічних процесів на певній території, узгодженому вирішенню питань розміщення виробництва і формування населення.

Необхідність переходу до сталого розвитку обумовлюється глибоким розбалансуванням механізмів відтворення. Розглядаються такі напрями відтворювальних процесів:

- відтворення населення;
- відтворення капітальних ресурсів.

Наступним фактором, який диктує необхідність переходу до сталого розвитку, є посилення міжрегіональної диференціації. До позицій міжрегіональної диференціації можна віднести ріст варіації індивідуальних доходів на душу населення або необумовлено високу концентрацію фінансових ресурсів на певних територіях.

Третій фактор, що обумовлює процес сталого розвитку, є інституціональний. Це обумовлюється тим, що уява про “автоматизм” ринку справедлива тільки щодо використання ресурсів. І навпаки, процеси відтворення в умовах ринкової економіки значно ускладнюються.

Вони мають місце здебільшого за межами ринку: відтворення трудових ресурсів – у сім'ї і системах освіти, охорони здоров'я і відпочинку; відтворення біологічних ресурсів у відповідних підсистемах біосфер; відтворення знань і ділових умінь відбувається в таких некомерційних сферах діяльності, як наука і культура. Тобто вирішення проблеми відтворення потребує створення своєї власної інституціональної структури, основою якої повинні стати регіони як спеціалізовані відтворювальні системи.

Сучасна регіональна економічна наука стверджує, що сьогодні питання про інституціональне забезпечення сталого розвитку не тільки не вирішене, але навіть і не поставлене.

Науковці стверджують, що головними організаторами такого переходу, “суб'єктами сталого розвитку” повинні стати власне регіони [2]. Це визначається об'єктивним місцем основ відтворення – простору взаємодії ресурсних підсистем [3] і наявністю певного ряду суб'єктивних ознак, таких як досвід облаштування території і можливість опору на відповідні наукові і проектні інститути.

Таким чином, якщо сталий розвиток – це перехід від “економіки використання ресурсів” до економіки їх системного відтворення, то роль ведучої ланки в цьому процесі повинні відгравати не виробничі структури – підприємства, а відтворювальні – регіони.

Для цього вони повинні не просто реагувати на пропозиції підприємств, але й самі виступати як лідери економічного розвитку, виділяючи цілісні комплекси навколишнього

середовища й окремі ділянки території, спеціально обумовлені для комерційної діяльності.

Суб'єктами відтворювального процесу є регіональні та місцеві адміністрації, які з економічної точки зору є:

- 1) некомерційними структурами, що орієнтуються на політичні цілі;
- 2) монополістами, оскільки в одному регіоні не може бути двох адміністрацій [4].

Із вищесказаного, що ведучою ланкою в економічній системі сталого розвитку є некомерційні структури.

Регіональне управління в умовах сталого розвитку виступає як процес узгодження та інтенсифікації відтворювальних циклів, а регіональна політика – як процес територіальної організації відтворювальних ресурсів. Для порівняння: сьогоднішня мета її діяльності – “вирівнювання рівнів економічних процесів” – створює в дійсності тільки “надбудову” над цим фундаментом.

Будь-які дії регіонів щодо облаштування території і розвитку “людського капіталу” не принесуть результату, якщо не будуть використані деякі “зовнішні” фактори, які забезпечують умови сталого розвитку. Аналіз цих умов ведеться шляхом розробки різних сценаріїв господарського розвитку регіональних утворень – “інерційного”, “сировинного”, “відтворювального” та “інвестиційного” [5].

Різні напрямки розвитку господарського комплексу регіону повинні враховувати міжрегіональні міжгалузеві зв'язки всередині країни. Якщо в умовах становлення незалежної України міжрегіональні міжгалузеві зв'язки розглядалися як передумова регіонального розвитку, то в сучасних економічних умовах сталого розвитку необхідна зміна вектора розвитку міжрегіональних міжгалузевих зв'язків з урахуванням соціально-економічних і природно-культурних особливостей регіонів.

В умовах динамічної інтеграції регіонів України в транскордонні та прикордонні регіональні утворення слід оцінити та спрогнозувати участь українських регіонів із точки зору ефективного використання їх економічного та соціального потенціалу.

Особливості світових глобалізаційних процесів, а також тенденції щодо включення країни в різного виду спільні економічні проекти та організації створюють необхідні передумови аналізу конкурентних переваг окремо взятих регіонів та оцінки їх сукупного ефекту.

Висновки. Підсумовуючи вищесказане, можна зробити такі висновки:

1. Регіон є не тільки суб'єктом сталого розвитку, але й ведучою ланкою економіки системного відтворення регіональних ресурсів.
2. Економічна система сталого розвитку базується на стратегії нормалізації ресурсних циклів і встановленні спільного контролю за відтворювальними процесами.
3. Передумови переходу до сталого розвитку визначаються:
 - посиленням міжрегіональної диференціації;
 - необумовлено високою концентрацією фінансових ресурсів на певних територіях і ростом диспропорцій індивідуальних доходів на душу населення;
 - інституціональним характером процесу відтворення, що вимагає створення власної інституціональної системи, основою якої повинні стати регіони.
4. Некомерційні структури необхідно розглядати як базову ланку сталого розвитку.
5. Конкурентоспроможність регіонів (міжрегіональна, прикордонна, транскордонна, а також конкурентоспроможність регіонів у глобальному середовищі) є основним рушійним важелем участі регіонів у процесі сталого розвитку.

1. Моисеев Н.Н. Быть или не быть человечеству? // Независимая газета. – 2000. – 18 ноября.
2. Пчелинцев О.С., Любовний В.Я., Воянина А.Б. Регулирование воспроизводственного потенциала территории как основа региональной политики // Проблемы прогнозирования. – 2000. – № 5.
3. Орлов Б.П., Шиппер Р.И. Экономическая реформа и территориальное планирование. – М.: Экономика, 1968.

4. Boeckemann D. Theorie de Raumplanung. R. Oldenbourg Verlag, Muenchen – Wien, 1984.
5. Ивантер В.В., Говтань О.Дж., Ксенофонов М.Ю., Панфилов В.С., Узяков М.Н. Экономика роста. Концепция развития России в среднесрочной перспективе // Проблемы прогнозирования. – 2000. – №1. – С.3–21.